

Position paper Nationale Jeugdraad (NJR) wetsvoorstel verbetering beschikbaarheid jeugdzorg

Aan de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

21 juni 2024

Aan NJR is gevraagd om via dit position paper te reflecteren op de mate waarin de kinderrechten zijn betrokken en gewaarborgd in het wetsvoorstel verbetering beschikbaarheid jeugdzorg (hierna: het wetsvoorstel). Ik ben blij gevraagd te zijn om deze reflectie specifiek vanuit het perspectief van de kinderrechten te leveren. Nederland is afgelopen jaar namelijk hard gedaald op de kinderrechtenranglijst van KidsRights, wat met name het resultaat was van slechte scores op het gebied van jeugdzorg.

Voor deze reflectie ga ik eerst in op waarom er vanuit het Kinderrechtenverdrag een recht op zorg en hulp vanuit de overheid bestaat – al dan niet in de vorm van jeugdzorg – en hoe dit wetsvoorstel wel en niet bijdraagt aan het borgen van dit recht op jeugdzorg. Daarbij ga ik ook in op onze duiding van de AmvB Zorgvormen. Ik sluit af met een korte aantekening over het recht op privacy dat volgt uit het Kinderrechtenverdrag in relatie tot dit wetsvoorstel.

Het recht op jeugdzorg

In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel wordt genoemd dat de inzet van jeugdzorg vanuit de overheid voortkomt uit het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (hierna: het Kinderrechtenverdrag). Inderdaad hebben kinderen vanuit het Kinderrechtenverdrag recht op kwalitatief goede en beschikbare jeugdzorg. Onder artikel 4 van het Kinderrechtenverdrag heeft de Nederlandse overheid namelijk de verplichting om (financiële) maatregelen te nemen om kinderen te verzekeren van hun rechten die uit dit verdrag volgen.

Uit artikel 5 volgt dan dat hoewel ouders primaire verantwoordelijkheid voor de opvoeding dragen, de overheid ouders dient te ondersteunen bij het opvoeden van hun kinderen wanneer ouders zelf (tijdelijk) niet aan deze plicht kunnen voldoen.

Het recht van kinderen op jeugdzorg wordt vervolgens verder uitgewerkt met artikel 24, waaruit volgt dat elk kind recht heeft op gezondheid en gezondheidszorg, ook en juist waar het gaat om eerstelijns- en preventieve gezondheidszorg, en daarmee dus ook op jeugdzorg.

Beschikbaarheid en recht op jeugdzorg

Vanuit de Hervormingsagenda Jeugd en dit daaruitvolgende wetsvoorstel wordt vastgesteld dat met name de beschikbaarheid van jeugdzorg in het geding is. In het stelsel is veel diversiteit tussen regio's in welke zorg regionaal wordt ingekocht, waardoor er onvoldoende aansluiting is tussen vraag en aanbod in jeugdzorg voor met name de meest kwetsbare kinderen en gezinnen. Inderdaad horen

we ook van de jongeren binnen ons panel Hoofdzaken terug dat zij tussen regio's hebben moeten verhuizen voor de behandeling die zij nodig hadden.

Wanneer het aanbod niet goed op de vraag is afgesteld en er dus niet- of onvoldoende beschikbare jeugdzorg geleverd kan worden, komt het recht van kinderen op jeugdzorg in gevaar. Vanuit de kinderrechten bezien is het daarom goed dat gemeenten met dit wetsvoorstel worden verplicht om via jeugdregio's gezamenlijk specialistische jeugdzorg in te kopen. Deze regionale inkoop heeft immers het doel dat deze specifieke vormen van jeugdzorg altijd beschikbaar zullen zijn.

Daarbij is het goed dat er in het wetsvoorstel een kan-bepaling tot landelijke inkoop van hoogspecialistische zorg is opgenomen. Er is veel beweging in het jeugdveld, wat het belangrijk maakt dat het stelsel naast robuust ook flexibel is. Daarom zou het ook goed zijn om, anders dan de Raad van State adviseert, artikel 2.19 vierde lid in het wetsvoorstel te behouden. Dit om ruimte te houden om andere vormen van specialistische jeugdhulp aan te wijzen die regionale samenwerking vereisen, mocht dit nodig blijken te zijn.

'Beschikbaarheid' gaat verder dan dit wetsvoorstel

In het kader van beschikbaarheid moet wel genoemd worden dat dit wetsvoorstel dan ook alleen toeziet op de beschikbaarheid van specifiek regionaal in te kopen specialistische jeugdzorg. De zorgplicht die de overheid richting kinderen draagt vanuit artikel 4, 5 en 24 van het Kinderrechtenverdrag gaat verder dan alleen dit specialistische veld. Om daadwerkelijk recht te doen aan deze artikelen is bijvoorbeeld ook voldoende beschikbare hulp en zorg vanuit het voorveld en vanuit vrij-toegankelijke voorzieningen nodig. Niet elk kind met een hulp- of zorgbehoefte zal binnen de kaders van dit wetsvoorstel vallen.

In haar advies over dit wetsvoorstel heeft de Raad van State dan ook gesteld dat de regering nog geen duidelijkheid biedt over de precieze betekenis van 'beschikbaarheid van jeugdzorg'. Deze opvatting deel ik, met name omdat regionale verschillen (en daarmee een rechtsongelijkheid in de beschikbaarheid van jeugdzorg en dus in het recht op jeugdzorg) op kunnen blijven treden in de inkoop van zorgvormen die buiten de AmvB Zorgvormen komen te vallen. Deze zorgvormen zullen namelijk buiten de kaders van dit wetsvoorstel en waarschijnlijk op lokaal niveau ingekocht blijven worden.

Keuzes die vanuit de Hervormingsagenda nog gemaakt moeten worden in bijvoorbeeld de invulling van de reikwijdte van de jeugdhulpplicht kunnen de beschikbaarheid van jeugdzorg en daarmee het recht op jeugdzorg versterken, maar kunnen ook verder afbreuk doen aan dit recht. Tenslotte is het overduidelijk dat aanhoudende tekorten op de arbeidsmarkt en het 'ravijnjaar' 2026 effect zullen hebben op de (financiële) capaciteit die gemeenten, als verantwoordelijke voor het beschikbaar stellen van jeugdzorg, nodig hebben om adequaat invulling te geven aan het recht op jeugdzorg.

AmvB Zorgvormen

Gezien de reikwijdte van dit wetsvoorstel is de invulling van de AmvB Zorgvormen allesbepalend voor het effect van dit wetsvoorstel op de borging van het recht van kinderen op jeugdzorg. Immers is dit

de basis waarmee het wetsvoorstel regionale verschillen in zorgaanbod zal willen oplossen. Dat maakt het van groot belang om deze zorgvormenlijst niet te smal op te stellen. Met name bij jeugdhulpvormen die onvoldoende duidelijk zijn omschreven voor gemeenten om in de praktijk mee te werken, vormen dan een risico. Wanneer dergelijke zorgvormen niet in de AmvB zijn opgenomen, dreigt het risico op regionale verschillen in de inkoop van deze zorgvormen op gemeentelijk niveau. Het gevolg hiervan is gebrekkelijke aansluiting op de vraag.

Concreet ontbreken bijvoorbeeld vormen van specialistische (individuele en groepsgerichte) begeleiding en persoonlijke verzorging, zeker wanneer deze langer of intensiever ingezet moeten worden. Uit onderzoek van Ieder(in) naar productenboeken van 30 willekeurige jeugdregio's blijkt dat deze vormen lokaal danwel regionaal momenteel op zeer verschillend niveau worden ingekocht, terwijl deze wel cruciaal zijn voor bijvoorbeeld kinderen met een levenslange en/of levensbrede zorgbehoefte. Ditzelfde geldt voor de specialistische jeugd-ggz, ook deze zorgvorm wordt momenteel op verschillende niveaus ingekocht met als gevolg onvoldoende beschikbaarheid voor kinderen en jongeren. Duidelijker moet dus worden welke producten onder welke zorgvormen vallen, zodat deze zorgvormen eenduidig worden ingekocht binnen regio's.

Recht op privacy

Het Kinderrechtenverdrag regelt in artikel 16 ook het recht van kinderen op privacy. Dit is van belang om aan te stippen in het kader van de kritiek die de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) heeft geleverd op dit wetsvoorstel. De Nederlandse Zorgautoriteit (NZa) zal structureel stelselonderzoek uitvoeren naar onder andere de aansluiting tussen aanbod en vraag. Dit is van belang in het borgen van de (continue) beschikbaarheid van jeugdzorg, maar zal hiervoor aldus de AP aan grootschalige dataverzameling moeten doen. Volgens de AP is de noodzaak van deze vorm van dataverzameling niet aangetoond, zeker gezien het hier gaat om gevoelige (gezondheidsgerelateerde en justitiële) informatie van kwetsbare jongeren en gezinnen. Vanuit de kinderrechten bezien dient hier een balans gevonden te worden tussen enerzijds het voldoen aan het recht van kinderen op jeugdzorg (artikel 4, 5 en 24) en anderzijds het beschermen van het recht van kinderen op privacy (artikel 16).

In haar advies heeft de AP minder ingrijpende wijzen voor dataverzameling voorgesteld. Ik zou hieraan willen toevoegen dat het van belang is om kinderen eigen regie te geven in welke gegevens er van hen worden opgeslagen en verspreid. Zij hebben het recht om goed geïnformeerd te worden en op basis van die kennis een keuze te kunnen maken in wat zij wel en niet willen delen, zodat ze de regie over hun eigen gegevens behouden. Dit draagt niet alleen bij aan het wegnemen van wantrouwen richting de aanbieder en hulpverlener (en mogelijke daaruitvolgende zorgmijding), maar ook aan het verstevigen van twee laatste kinderrechten die ik hier graag noem: artikel 18 van het Kinderrechtenverdrag, waaruit ieder kind het recht heeft om diens mening te geven over zaken die het kind aangaan, en artikel 3, dat stelt dat het belang van het kind voorop dient te staan in alle besluiten die het kind aangaan.

Met vriendelijke groet,
Kimberley Snijders, voorzitter NJR

Over NJR:

NJR is de koepel van 40 landelijke jongerenorganisaties en daarmee het grootste jongerennetwerk in Nederland. Wij werken aan een wereld waarin alle jongeren zich thuis voelen, het beste uit zichzelf kunnen halen en positieve impact hebben op elkaar en op hun omgeving. Dagelijks werken en spreken wij met allerlei jongeren. Voor en door jongeren: dat is al jarenlang onze expertise. Wij weten daarom wat er speelt en wat belangrijk is.